

ГРЕКИ — нація, основне населення Греції. Проживають також на Кіпрі (570 тис. осіб), у США (550 тис.), Німеччині (300 тис.), РФ (92 тис.). Заг. кількість 13,2 млн осіб.

Історія формування грец. діаспори у межах сучас. України сягає часів антич. доби. Саме тоді розпочався процес освоєння Г. узбережжя Чорного моря. 647 до н. е. на о-ві Березань (тоді п-ів) вихідці з м. Мілет (існувало в Малій Азії) заснували перше давньогрец. поселення Борисфеніда. Але інтенсивніша колонізація розпочалася у 6 ст. до н. е., коли виникла ціла мережа полісів — міст-держав, зокрема й Тіри та Ніконія — побл. гирла р. Тірас (нині Дністер), Ольвії — у пониззі р. Гіпаніс (нині Пд. Буг), Пантикапею (у межах сучас. м. Керч АР Крим), Німфею, Кіммеріку — на берегах Боспору Кіммерійського (нині Керчен. протока), Керкінитиди (у межах сучас. м. Євпаторія АР Крим), Феодосії (нині місто АР Крим), а 422 до н. е. на околиці ниніш. Севастополя постав Херсонес Таврійський. Процес грец. колонізації, який розпочався до н. е., продовжувався і після занепаду колись могутньої антич. держави і припинився у 3–4 ст. н. е. У 10–11 ст. після запровадження християнства київ. князем Володимиром Великим поживалися відносини між Візантією, до складу якої входила Греція, та Київ. Руссю. На Русь прибули візант. (переважно це були Г.) священики, митці, будівельники, ремісники. Після падіння Візант. імперії (1453) значна частина Г. знайшла притулок на укр. землях. Переселення Г. на укр. землі тривали впродовж усього періоду панування Осман. імперії на Балканах та о-вах Середзем. моря. Вихід на істор. арену не менш потуж. Рос. імперії зумовив якісно нові цивілізац. і геополіт. обставини. Саме в протистоянні Росії та Осман. імперії і вирішувалася в подальшому доля грец. етносу, який відірвався від материк. батьківщини. Рос.-турец. війни за панування на Чорному морі призвели до найчислен. за всю історію переселень Г., оскільки вони брали участь у війні з турками на боці росіян. Відтак з числа військовиків та їхніх родин до Криму та ін. місць Причорномор'я прибуло ще кілька тисяч етніч. Г. Найбільш відомі грец. громади сформувалися протягом 17 — поч. 19 ст. Вони складали кілька груп, а саме: Г. Криму (до 1778) і м. Маріуполь (нині Донец. обл.; після 1780); Г. Львова та Галичини; Г. серед. частини України (Київ; м. Ніжин, нині Черніг. обл.; м. Кролевець, нині Сум. обл.; Полтава та ін.); Г. Пд. України (Миколаїв, Херсон, Одеса, м. Мелітополь, нині Запоріж. обл.); Г. Керчі-Єнікале (і нова крим. еміграція 19 ст.). Формування грец. громад сприяли надані їм привілеї та право на самоврядування, зацікавленість царської влади в як найшвидшому освоєнні багатих, але на той час

малозаселених земель Пн. Причорномор'я. Хвилі еміграцій, що розтяглися в часі майже на 1,5 тис. р., вплинули на етнолінгвіст. особливості Г. в Україні. Одна група (т. зв. греко-татари), яка жила з татарами у Криму і витворила власну мову, належить до тюрк. мовної групи, інша (т. зв. греки-елліни, або румеї), пізніша за своєю появою група, користується модифік. варіантом грец. (новогрец.) мови. Частина етніч. Г., особливо мешканців етнострокатих міст укр. Пд., асимілювалися. Грец. громади в Криму і Приазов'ї відрізнялися від грец. громад у Херсоні та ін. містах. Переселенці з Осман. імперії часто розглядали своє перебування в Україні як тимчасове і розраховували повернутися на батьківщину. Однак це вдалося не кожному. Важливу роль у здобутті незалежності Греції відіграла засн. 1830 у Одесі нац.-визв. організація «Феліке Гетерія». Традиційно Г. займалися виноградарством, виноробством, торг. справами, військ. службою. Свого часу Г. створили в Одесі найважливіший пункт міжконтинентал. грец. торг. мережі, досягнувши найбільших успіхів у торг. справі серед ін. громад Пн. Причорномор'я. Низка назв грец. поселень з Криму перейшла у Надазов'я: м. Ялта — смт Ялта Першотравн. р-ну Донец. обл., смт Гурзуф (підпорядк. Ялтин. міськраді) — с. Урзуф Першотравн. р-ну Донец. обл. та ін.

За переписом 1926 в Україні налічувалося бл. 124 тис. Г., з них на Маріупольщині (пд. частина Донец. обл. побл. Маріуполя) — 97 тис., у Криму — 16 тис., у Одес. обл. — 3,5 тис. Із Г., які жили на Маріупольщині, 4 тис. мешкало в Маріуполі, 93 тис. — у бл. 25-ти багатолюд., переважно грец. селах. Малі грец. колонії були в Донецьку (700 осіб), Харкові (500), Києві (300). У Ніжині, Миколаєві, Дніпропетровську вони злилися з місц. населенням. У період політики «коренізації», що проводилася Рад. Україною до поч. 1930-х рр., Г., поряд з ін. нац. групами, одержали значні можливості для нац.-культур. розвитку. Діяли грец. пересув. театр, Маріупольські пед. школа, музей та ін. установи. У роки сталінщини ці здобутки були зліквідовані. Грец. села дуже постраждали під час розкуркулення, торкнулися Г. і репресії 1930-х рр. Під час 2-ї світової війни значна частина грец. насел., особливо з Криму, була депортована, і кількість його в Україні скоротилася. Якщо 1930 в Україні їх було 160 тис., то 1989 — 99 тис. осіб. За даними Всеукр. перепису насел. 2001, в Україні проживає 91,5 тис. Г. (0,2 % насел.), з них у Донец. обл. — 77,5 тис. осіб (84,7 % Г. України), у АР Крим — 2,8 тис. (3,1 %), Запоріж. обл. — 2,2 тис. (2,4 %), Одес. обл. — 2,1 тис. (2,3 %), Дніпроп. обл. — 1,1 тис. (1,3 %), Луган. обл. — 1,0 тис. (1,1 %), Харків. обл. — 1,0 тис. (1,1 %). Мову своєї національності вважають рідною 5,9 тис. Г. (6,4 %).

Практично у кожному насел. пункті з компакт. проживанням Г. діє грец. товариство, більшість з них мають художні колективи, сприяють розвитку нац. культури. Зокрема для задоволення етнокультур. потреб Г. в Україні, починаючи від 1991, створено і функціонує 75 нац.-культур. т-в, які входять до Федерації грец. т-в України (ФГТУ; голова — О. Пічаджі). Осн. увагу ФГТУ приділяє задоволенню освіт. потреб Г. З цією метою здійснюється підготовка фахівців з викладання новогрец. мови у школах, її метод. та матеріал.-тех. забезпечення. Налагоджено систему вивчення новогрец. мови, підвищення кваліфікації вчителів на семінарах у Маріупол. гуманітар. інституті та університетах Греції і Кіпру. 2003 новогрец. мову вивчали у 107-ми навч. закладах (120 вчителів) понад 7 тис. учнів, зокрема як предмет — 2155 осіб, факультативно — 4968 осіб. Школам було надано бл. 1,5 тис. підручників та посібників. Під егідою ФГТУ діє Центр наук. дослідництва та видавництва, від 1996

виходить г. «Эллины Украины» накладом 1,5 тис. прим.; від 2000 у Маріуполі діє Культур. центр. Донец. обл. радіотелекомпанія висвітлює життя Г. Приазов'я у програмі «Калімера». Традиц. в Україні є проведення Днів грец. культури і мови — 2–3 червня 2006 під назвою «З Елладою в серці» вони пройшли у Дніпропетровську.

Рекомендована література

1. Шкляр Л. Греки // Рейтинг. 1997. Ч. 39;
2. Араджиони М. А. Греки Крыма и Приазовья: История изучения и историография этнической истории и культуры (80-е гг. XVIII в. – 90-е гг. XX в.). Сф., 1999;
3. Терентьева Н. Греки в Украине: Экономическая и культурно-просветительская деятельность (XVII–XX вв.). К., 1999;
4. Греки на українських теренах: Нариси з етнічної історії: Док., мат., карти. К., 2000.

Л. Є. Шкляр

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Греки / Л. Є. Шкляр // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-26956>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).